بررسی‌های حسابداری و حسابرسی Quarterly Journal of The Iranian Accounting and Auditing Review
دانشکدهٔ مدیریت دانشگاه تهران
دورهٔ ۲۳، شمارهٔ ۲
تابستان ۱۳۹۵
ص. ۱۷۲- ۱۵۵

تأثیر برخی سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر محتوای گزارش حسابرسان

رسول برادران حسن‌زاده[۱]، عسگر پاک‌مرام[۲]، قادر حسین بابایی[۳]، علی فریادی بناب[۴]

چکیده: حسابرسی صورت‌های مالی، ابزاری برای کاهش مخاطرهٔ سرمایه‌گذاری‌ها و بهبود کیفیت تصمیم‌گیری درون‌سازمانی و برون‌سازمانی است. هدف این پژوهش، بررسی تأثیر برخی سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر محتوای گزارش حسابرس است. دورهٔ زمانی پژوهش سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۱ در نظر گرفته شده است و جامعهٔ تعدیل‌شدهٔ آن را ۸۱ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران شکل می‌دهد. نتایج پژوهش نشان داد، احتمال دریافت گزارش مقبول در شرکت‌های با درصد مالکان نهادی زیاد و حسابرس بزرگ‌تر، بیشتر است. همچنین با تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیره، احتمال دریافت گزارش مقبول کاهش می‌یابد. مالکان نهادی و مرجع حسابرسی نیز موجب کاهش تعداد بندهای قبل از بند اظهارنظر شده است. علاوه‌بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیره و مرجع حسابرسی نیز، تعداد بندهای بعد از بند اظهارنظر را کاهش می‌دهد. از سوی دیگر، مالکان نهادی و مرجع حسابرسی تعداد بندهای عدم توافق را کاهش‌داده و استقلال هیئت‌مدیره نیز به افزایش تعداد بندهای عدم توافق منجر شده است.

واژه‌های کلیدی: حاکمیت شرکتی، محتوای گزارش حسابرس، نوع بندهای گزارش حسابرسان.

۱. دانشیار گروه حسابداری، دانشکدهٔ مدیریت، اقتصاد و حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، تبریز، ایران
۲. استادیار گروه حسابداری، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، بناب، ایران
۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشکدهٔ مدیریت، اقتصاد و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز، مرکز گوگان، تبریز، ایران
۴. کارشناس‌ارشد مدیریت دولتی، دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، بناب، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۰۸/۱۸
تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۵/۰۲/۲۵
نویسندهٔ مسئول مقاله: رسول برادران حسن‌زاده
E-mail: Baradaran313@iaut.ac.ir

Archive of SID
www.SID.ir

مقدمه

اطلاعات مالی حسابرسی‌شده، ابزاری برای کاهش مخاطرهٔ سرمایه‌گذاری‌ها و بهبود کیفیت تصمیم‌گیری درون‌سازمانی و برون‌سازمانی است. فرض اولیهٔ سازوکارهای حاکمیت شرکتی و فرایند حسابرسی که یکی از اجزای بسیار مهم بخش برون‌سازمانی آن تلقی می‌شود، این است که هدف واحد تجاری، حفظ منافع سهامداران است. حسابرسی جزء جدایی‌ناپذیری از فرایند گزارشگری مالی است که با اعتباربخشی به اطلاعات ارائه‌شده، تأثیر شایان توجهی در قضاوت و تصمیم‌گیری آگاهانهٔ استفاده‌کنندگان دارد. محتوای گزارش‌های حسابرسی بر قیمت سهام شرکت‌ها تأثیر می‌گذارد و بازارهای سرمایه نسبت به انتشار گزارش حسابرسی واکنش نشان می‌دهند؛ اما نکتهٔ اساسی برای حسابرسان این است که به‌عنوان نمایندگان بازار، چگونه می‌توانند از وجود حاکمیت شرکتی در جهت اجرای اثربخش‌تر وظایفی چون اعتباردهی، سود ببرند. همان‌طور که قوت حاکمیت شرکتی بر کیفیت گزارشگری مالی مؤثر است، به نظر می‌رسد که این امر به‌طور بالقوه بر تصمیم‌ها و قضاوت‌های حسابرسان در مراحل مختلف کار حسابرسی نیز اثرگذار است. از این رو پژوهش حاضر به‌دنبال یافتن پاسخی به این سؤال اصلی است: تأثیر برخی سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر محتوای گزارش حسابرس چگونه است؟

پیشینهٔ نظری پژوهش

حاکمیت شرکتی

آغاز مالکیت شرکتی از طریق مالکیت سهام، تأثیر چشمگیری بر کنترل شرکت‌ها داشت و بدین ترتیب، مالکان ادارهٔ شرکت‌ها را به مدیران تفویض کردند. جدایی مدیریت از مالکیت، سبب به‌وجود آمدن مشکل نمایندگی[1] شد. تضاد میان مالکان و صاحبان سهام شرکت‌ها از دو منبع ریشه می‌گیرد؛ نخست، مدیریت تمایل دارد از برخی منابع شرکت به سود خود استفاده کند. دومین علت از این واقعیت سرچشمه می‌گیرد که اگر مدیران از سهامداران عمدهٔ شرکت نباشند، دیگر انگیزه‌ای برای دست‌زدن به کارهای متهورانه، پذیرفتن ریسک‌ها یا گسترش شرکت ندارند (جهانخانی، ۱۳۷۳). فاما و جنسن (۱۹۸۳) نشان دادند کیفیت حاکمیت شرکتی سبب بهبود نظارت بر مدیریت شرکت می‌شود و در نتیجه عملکرد شرکت بهبود می‌یابد و هزینهٔ نمایندگی را کاهش می‌دهد.

1. Agency problem

Archive of SID

www.SID.ir

ساختار هیئت‌مدیره

حاکمیت شرکتی ابعاد گسترده و گوناگونی دارد که یکی از مهم‌ترین بخش‌های آن، بخش هیئت‌مدیرهٔ شرکت است. هیئت‌مدیره، بالاترین مرجع تصمیم‌گیری در سازمان‌هاست. انتخاب و کنارگذاری بالاترین مقام اجرایی سازمان و همچنین اتخاذ بسیاری از تصمیم‌های مهم سازمان و نظارت بر اجرای آن، بر عهدهٔ هیئت‌مدیره است. از آنجا که تمام مسئولیت اعضای موظف هیئت‌مدیره ارتباط نزدیکی با مدیرعامل دارد، انتظار می‌رود وظیفهٔ نظارت بر مدیریت، به‌طور عمده بر عهدهٔ اعضای مستقل هیئت‌مدیره قرار گیرد. بنابراین اعضای غیرموظف جایگاه مهمی در حل مشکل نمایندگی بین مدیران و مالکان دارند (نوروش، کرمی، وافی ثانی، ۱۳۸۸).

بیزلی (۱۹۹۶) به تحلیل رابطهٔ بین ترکیب هیئت‌مدیره و تقلب در صورت‌های مالی پرداخت. نتایج وی نشان داد حضور اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره، احتمال تقلب در صورت‌های مالی را کاهش می‌دهد. نتایج پژوهش السون، هلمز و منکوس (۲۰۰۲) نشان می‌دهد در شرکت‌هایی که انحراف از اصول پذیرفته‌شدهٔ حسابداری به چشم می‌خورد و سود بیش از مقدار واقعی گزارش می‌شود، احتمال اینکه مدیران داخلی بر هیئت‌مدیره مسلط باشند و مدیرعامل و رئیس هیئت‌مدیره یک نفر باشد، بیشتر است؛ همچنین در این شرکت‌ها احتمال وجود کمیتهٔ حسابرسی و سهامداران عمدهٔ برون‌سازمانی کمتر است.

مالکان نهادی

بر اساس پیشینهٔ نظری پژوهش، حضور مالکان نهادی موجب کاهش هزینهٔ نمایندگی و کاهش تضاد منافع می‌شود. از آنجا که یکی از سازوکارهای حاکمیت شرکتی، حضور مالکان نهادی است، انتظار می‌رود حضور مالکان نهادی کیفیت صورت‌های مالی را بهبود بخشد. جدایی مدیریت از مالکیت، تنها دلیل ایجاد مسئلهٔ نمایندگی نیست؛ بلکه پراکندگی مالکیت در تعداد زیادی سهامدار کوچک نیز می‌تواند دلیل آن باشد. روئه (۱۹۹۰) معتقد است که در ترکیب مالکیت گسترده، هیچ‌یک از سهامداران کوچک انگیزه‌ای برای نظارت ندارند؛ زیرا در این صورت، هر شخص سهامداری که بخواهد بر عملکرد شرکت نظارت کند، باید هزینه‌های مرتبط با آن را بپردازد و این در حالی است که بقیه سهامداران نیز از آن منافع استفاده می‌کنند (برادران حسن‌زاده، بادآورنهندی، حسین بابایی، ۱۳۹۱).

مرجع حسابرسی شرکت

حسابرسی مستقل یکی از مهم‌ترین و در عین حال مؤثرترین سازوکار حاکمیت شرکتی برون‌سازمانی، برای همسو کردن منافع سهامداران و مدیران به‌شمار می‌رود. از سوی دیگر،

Archive of SID

www.SID.ir

خوش‌نامی و شهرت مرجع حسابرسی تأثیر زیادی بر اعتماد[1] و اعتبار[2] اطلاعات و داده‌های حسابداری دارد. بر اساس مبانی نظری، اندازهٔ مؤسسهٔ حسابرسی تأثیر مستقیمی بر شهرت و اعتبار آن مؤسسه دارد. فرانسیس و سیمون (۱۹۸۷)، دی (۱۹۹۳)، یانگ جاناتان و لین (۱۹۹۳) و هوگان و جتر (۱۹۹۷) نشان دادند، مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ به نسبت مؤسسه‌های کوچک، حسابرسی با کیفیت‌تری انجام می‌دهند (برادران حسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ برای کشف اشتباه‌ها و تقلب‌ها، بر کارکنان و منابع لازم این کار سرمایه‌گذاری بیشتری می‌کنند. بنابراین در مقایسه با مؤسسه‌های حسابرسی کوچک‌تر به احتمال بیشتری اظهارنظر تعدیل‌شده ارائه می‌کنند. گال (۱۹۹۲) و باریز (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ‌تر در مقایسه با مؤسسه‌های کوچک‌تر برای ایستادگی در برابر فشارهای مدیریت از توانایی بیشتری برخوردارند. اسپاتیس (۲۰۰۳) در بررسی تعدیل گزارش حسابرسی برای شرکت‌های کوچک، نشان داد احتمال اینکه شرکتی گزارش حسابرسی تعدیل‌شده دریافت کند زمانی افزایش می‌یابد که مؤسسهٔ حسابرسی بزرگ‌تری حسابرسی شرکت را برعهده داشته باشد. کراسول (۲۰۰۲) معتقد است که مؤسسه‌های حسابرسی کوچک به احتمال زیاد گزارش خود را تعدیل می‌کنند. امبی و دیویدسون (۱۹۹۸) و هودیب و کوک (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که مؤسسه‌های حسابرسی با اندازه‌های مختلف هنگام تصمیم‌گیری در شرایط تضاد (با مدیریت)، اختلاف معناداری با یکدیگر ندارند؛ در حالیکه فاروجیا و بالدینو (۲۰۰۵) ارتباط معناداری بین نوع بندهای شرط و مرجع حسابرسی یافتند (امینی، محمدی و عباسی، ۱۳۹۰).

پیشینهٔ تجربی پژوهش

مگ (۱۹۹۸) نشان داد نظارت سرمایه‌گذاران نهادی بر شرکت، می‌تواند مدیران را وادار به تأکید بیشتر بر عملکرد شرکت و کاهش رفتار فرصت‌طلبانه یا خویشتن‌طلبانه کند. لین و لیو (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان تأثیر حاکمیت شرکتی بر انتخاب حسابرس، سازوکارهای حاکمیت شرکتی را با شاخص‌های تمرکز مالکیت، اندازهٔ هیئت سرپرستی و دوگانگی رئیس هیئت‌مدیره و مدیرعامل اندازه‌گیری نمودند و حسابرسان را به دو گروه بزرگ و سایر طبقه‌بندی کردند. وی به این نتیجه رسید که شرکت‌های با سهامداران کنترلی بزرگ و هیئت نظارتی کوچک‌تر و شرکت‌هایی که یک فرد مدیرعامل و رئیس هیئت‌مدیرهٔ آن است، تمایل کمتری به استخدام حسابرسان بزرگ (با کیفیت بالا) دارند.

---

1. Reliability
2. Credibility

Arhive of SID

www.SID.ir

پری یرا (۲۰۰۹)، طی پژوهشی رابطهٔ بین حاکمیت شرکتی، کیفیت اطلاعات حسابداری و نوع اظهارنظر حسابرسان مستقل را بررسی کرد. بر اساس نتایج وی، ویژگی‌های غالب شرکت‌هایی که حسابرسان آنها از اظهارنظر نامقبول برای بیان مطلوبیت صورت‌های مالی استفاده کرده‌اند، عبارت‌اند از: اعضای هیئت‌مدیرهٔ آنها تخصص مالی نداشته‌اند؛ از خدمات حسابرسی مستقلی غیر از چهار مؤسسهٔ بزرگ حسابرسی[1] بهره برده‌اند؛ طبق گزارش‌های خود دارای ارزش ویژهٔ منفی بوده‌اند و عمدهٔ آنها به‌صورت خصوصی کنترل می‌شده‌اند؛ مالکان نهادی در این شرکت‌ها حضور نداشته‌اند و اغلب درگیر دعاوی حقوقی بوده‌اند. بر اساس یافته‌های این پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین هیئت‌مدیره با تخصص مالی و استفاده از خدمات حسابرسی چهار شرکت بزرگ، با ارائهٔ اظهارنظر مقبول توسط حسابرسان مستقل، رابطهٔ مثبت و معناداری وجود دارد. نتایج پژوهش همچنین نشان می‌دهد بین وجود کمیتهٔ حسابرسی در ساختار کنترلی شرکت و ارائهٔ اظهارنظر مقبول توسط حسابرس، رابطهٔ معناداری برقرار نیست.

حبیب‌زاده و همکارانش در پژوهشی تأثیر برخی از ویژگی‌های حاکمیت شرکتی همچون مالکیت نهادی، اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره، دوگانگی مدیرعامل و رئیس هیئت‌مدیره و حسابرسی داخلی را بر نوع گزارش حسابرس در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۷ بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که با حضور درصد بالای اعضای غیرموظف در ترکیب هیئت‌مدیره و همچنین بهره‌مندی از حسابرسان داخلی، احتمال دریافت گزارش مقبول بیشتر است. همچنین با دوگانگی وظیفهٔ مدیرعامل، احتمال دریافت اظهارنظر تعدیل‌شدهٔ حسابرسی بیشتر می‌شود. آنها همچنین ارتباط آماری معناداری بین مالکیت نهادی و نوع اظهارنظر حسابرس مشاهده نکردند (حبیب‌زاده بیگی، نجاریان، نجاری و خلوصی، ۱۳۹۱).

مصطفی و عبدالسلام (۲۰۱۲) اثربخشی شیوه‌های حاکمیت شرکتی بر کیفیت حسابرسی را بررسی کردند. نتایج بیان‌کنندهٔ این بود که استقلال هیئت‌مدیره و دوگانگی مدیرعامل و کمیتهٔ حسابرسی با کیفیت حسابرس (حسابرسان بزرگ)، ارتباط مثبت و معناداری دارند؛ اما بین سرمایه‌گذاران نهادی و مالکیت مدیران با کیفیت حسابرسی، رابطهٔ معناداری مشاهده نشد.

حساس‌یگانه و داداشی (۱۳۸۹ الف) به بررسی تأثیر کیفیت سازوکارهای حاکمیت شرکتی صاحبکار بر اظهارنظر حسابرسان مستقل پرداختند. در فرضیه‌های این پژوهش، اظهارنظرهای حسابرسان مستقل ۹۰ شرکت بورسی در دورهٔ زمانی هشت‌ساله (سال‌های ۸۰ تا ۸۷) با در نظرگرفتن رتبهٔ حاکمیتی این شرکت‌ها تحلیل شده است. یافته‌ها نشان داد بین کیفیت حاکمیت

1. Big 4

Arhive of SID

www.SID.ir

شرکتی در شرکت‌های با رتبهٔ حاکمیتی متوسط و ضعیف و ارائهٔ اظهارنظر نامقبول توسط حسابرسان مستقل، رابطهٔ معناداری وجود دارد؛ اما چنین رابطه‌ای برای صاحبکارانی با سطح حاکمیتی قوی و ارائهٔ اظهارنظر مقبول حسابرسان مستقل، مشاهده نشد.

حساس‌یگانه و داداشی (۱۳۸۹ب) در پژوهش دیگری، تأثیر سازوکارهای حاکمیتی همچون ساختار هیئت‌مدیرهٔ شرکت، حسابرسی داخلی (سازوکارهای نظارتی درون‌سازمانی حاکمیت شرکتی) را بر تصمیم‌ها و برنامه‌ریزی‌های حسابرسان مستقل بررسی کردند. نتایج نشان داد به غیر از حسابرسی داخلی، سایر سازوکارهای حاکمیتی تأثیری بر فرایند برنامه‌ریزی و قضاوت‌های حسابرسان مستقل ایرانی ندارند. تنها در یک مورد، یافته‌ها نشان داد درصد مدیران غیرموظف در ساختار هیئت‌مدیرهٔ شرکت بر ارزیابی ریسک ذاتی حسابرسان، اثرگذار است.

در این پژوهش با توجه به مبانی نظری، پنج فرضیه بررسی و آزمون می‌شود؛ بدین شکل که در هر فرضیه یک بعد از اجزای محتوای گزارش حسابرس (شامل: نوع اظهارنظر، تعداد بندهای قبل و بعد از اظهارنظر، تعداد بندهای محدودیت و ابهام رسیدگی و تعداد بندهای عدم توافق) به‌عنوان متغیر وابسته وارد مدل رگرسیونی خواهد شد:

۱. سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر نوع اظهارنظر حسابرس تأثیر دارد؛
۲. سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای قبل از اظهارنظر تأثیر دارد؛
۳. سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای بعد از اظهارنظر تأثیر دارد؛
۴. سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای محدودیت و ابهام تأثیر دارد؛
۵. سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای عدم توافق تأثیر دارد.

روش‌شناسی پژوهش

هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر برخی سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر محتوای گزارش حسابرسان است؛ بنابراین پژوهش حاضر از لحاظ هدف در دستهٔ پژوهش‌های کاربردی قرار دارد و از لحاظ روش‌شناسی از نوع تحقیقات همبستگی علّی پس از وقوع است. همچنین به لحاظ ارتباط با محیط پیرامونی، از جمله پژوهش‌های شبه‌تجربی به‌شمار می‌رود. جامعهٔ آماری این پژوهش شامل تمام شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. برای انتخاب جامعهٔ آماری پژوهش شرایطی به شرح زیر لحاظ می‌شود:

۱. سال مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند هر سال باشد؛
۲. قبل از سال ۱۳۸۶ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشد؛

Arhive of SID

www.SID.ir

۳. طی قلمرو زمانی پژوهش، هیچ‌گونه توقف فعالیت نداشته و دورهٔ مالی خود را تغییر نداده باشد؛
۴. تمام اطلاعات لازم برای پژوهش در دسترس باشد؛
۵. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری (مادرشرکت)، واسطه‌گری مالی (لیزینگ و بانک) و بیمه نباشد.

با در نظرگرفتن شرایط بالا، ۸۱ شرکت جامعهٔ آماری این پژوهش را شکل داد. قلمرو زمانی پژوهش شامل شش سال (۱۳۹۱-۱۳۸۶) و در مجموع ۴۸۶ سال ـ شرکت است؛ با این حال برای محاسبهٔ متغیر دورهٔ تصدی، از اطلاعات سال‌های قبل از ۱۳۸۶ نیز استفاده شده است. داده‌ها به‌کمک نرم‌افزارهای تدبیرپرداز و ره‌آورد نوین و اطلاعات منتشرشدهٔ شرکت‌ها در شبکهٔ کدال گردآوری شدند. آزمون فرضیه‌ها نیز پس از جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از نسخهٔ ۱۸ نرم‌افزار SPSS اجرا شد.

مدل پایه و نحوهٔ اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

در این پژوهش بر اساس تحقیقات پری یرا (۲۰۰۹)، حبیب‌زاده بیگی و همکاران (۱۳۹۱) و حساس‌یگانه و داداشی (۱۳۸۹ب)، برای بررسی تأثیر سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر محتوای گزارش حسابرس، از مدل رگرسیونی خطی زیر استفاده می‌شود.

$$AR_{i,t} = \alpha + \beta_1(CGM_{i,t}) + \beta_2(LEV_{i,t}) + \beta_3(SIZE_{i,t}) + \beta_4(TENURE_{i,t}) + \varepsilon_{i,t}$$ رابطهٔ ۱)

که در آن، $AR_{i,t}$ ابعاد مختلف محتوای گزارش حسابرس؛ $CGM_{i,t}$ سازوکارهای حاکمیت شرکتی؛ $LEV_{i,t}$ اهرم مالی؛ $SIZE_{i,t}$ اندازهٔ شرکت و $TENURE_{i,t}$ دورهٔ تصدی حسابرس است. در بخش‌های بعدی به تعریف عملیاتی متغیرهای بیان‌شده پرداخته خواهد شد.

نحوهٔ اندازه‌گیری سازوکارهای حاکمیت شرکتی

در این پژوهش از چهار سازوکار حاکمیت شرکتی به شرح زیر استفاده شده است:

الف) میزان مالکان نهادی؛ از طریق نسبت سهام در اختیار مالکان نهادی به کل سهام شرکت محاسبه می‌شود. سرمایه‌گذاران نهادی[1] مؤسسه‌هایی هستند که به خرید و فروش حجم

1. Institutional Investors

Arhive of SID

www.SID.ir

زیادی از اوراق بهادار می‌پردازند. مطابق با ادبیات موجود، بانک‌ها، بیمه‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری، صندوق‌های بازنشستگی و...، سرمایه‌گذاران نهادی تلقی می‌شوند (نوروش و همکاران، ۱۳۸۸).

ب) تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیره؛ اگر پست مدیرعامل و رئیس با نایب رئیس هیئت‌مدیره همزمان بر عهدهٔ یک نفر باشد، عدد صفر و در غیر این صورت عدد یک لحاظ می‌شود.

ج) مرجع حسابرس؛ طبق پژوهش رمضان احمدی و جمالی (۱۳۹۲)، برادران حسن‌زاده و همکاران (۱۳۹۱)، حساس‌یگانه و آذین‌فر (۱۳۸۹) و نمازی، بایزیدی و جبارزاده کنگرلویی (۱۳۹۰)، اگر صورت‌های مالی شرکت توسط حسابرس بزرگ (سازمان حسابرسی و مؤسسهٔ حسابرسی مفیدراهبر) رسیدگی شود، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر لحاظ می‌شود.

د) استقلال هیئت‌مدیره؛ از طریق نسبت اعضای غیرموظف هیئت‌مدیره به کل اعضای هیئت‌مدیره محاسبه می‌شود (نیکبخت و طاهری، ۱۳۹۳).

نحوهٔ اندازه‌گیری محتوای گزارش حسابرس

قالب اصلی گزارش‌های حسابرسی را بندهایی شامل بندهای مقدماتی، بندهای شرط، بند اظهارنظر و بندهای بعد از اظهارنظر (تأکید بر مطلب خاص و سایر موارد توضیحی و قانونی) شکل می‌دهد. با توجه به بررسی‌های انجام‌شده، عمده‌ترین موارد بندهای شرط که به صدور گزارش‌های مشروط منجر می‌شود، شامل بندهای محاسبهٔ بهای تمام‌شده، مسائل مالیاتی، دریافت‌نکردن پاسخ تأییدیه‌های حسابرسی، تسعیر ارز به‌خصوص در سنوات اخیر، مسائل و ملاحظات خاص در صورت‌های مالی تلفیقی، ذخیرهٔ کاهش ارزش سرمایه‌گذاری‌ها و موجودی کالا، مطالبات راکد و... است. همچنین اهم موارد در بندهای بعد از اظهارنظر حسابرس نیز شامل بندهای تأکید بر مطالب خاص و موارد عدم رعایت قانون تجارت است. در این پژوهش از پنج متغیر به شرح زیر برای بررسی محتوای گزارش حسابرسان استفاده می‌شود:

الف) نوع اظهارنظر حسابرس؛ اگر اظهارنظر حسابرس از نوع مقبول باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر لحاظ می‌شود.

ب) تعداد بندهای قبل از اظهارنظر حسابرس (بندهای شرط)؛ از طریق شمردن تعداد بندهای قیدشده در گزارش‌های حسابرسی محاسبه می‌شود.

ج) تعداد بندهای بعد از اظهارنظر؛ از طریق شمردن بندهای قیدشده در گزارش حسابرسی و بندهای گزارش بازرس قانونی، فقط موارد عدم رعایت قانون تجارت (بندهای منفی گزارش بازرس) محاسبه می‌شود.

Archive of SID

www.SID.ir

د) تعداد بندهای محدودیت و ابهام در گزارش حسابرس؛ از طریق شمردن تعداد بندهای ذکرشده در گزارش‌های حسابرسی به‌دست می‌آید.

ح) تعداد بندهای عدم توافق؛ از طریق شمردن تعداد بندهای قیدشده در گزارش‌های حسابرسی به‌دست می‌آید.

متغیرهای کنترلی

در این پژوهش بر اساس تحقیقات پری یرا (۲۰۰۹)، حبیب‌زاده بیگی و همکاران (۱۳۹۱) و حساس‌یگانه و داداشی (۱۳۸۹ب)، اندازهٔ شرکت، اهرم مالی و دورهٔ تصدی، متغیرهای کنترلی در نظر گرفته شدند که نحوهٔ سنجش هر یک به شرح زیر است:

الف) اندازهٔ شرکت؛ در این پژوهش از محاسبهٔ لگاریتم طبیعی دارایی‌های شرکت در پایان دوره سنجیده می‌شود.

ب) درجهٔ اهرم مالی؛ از طریق نسبت بدهی‌ها به کل دارایی‌های پایان دوره محاسبه می‌شود.

ج) دورهٔ تصدی حسابرس؛ یکی از شاخص‌های کمّی اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، میزان مراقبت حرفه‌ای حسابرس و توانایی نظارت آن، یعنی دورهٔ تصدی حسابرس است. هر چه دورهٔ تصدی حسابرس بیشتر باشد، شناخت او از صاحبکار و تخصص او در آن صنعت خاص بیشتر می‌شود و کیفیت حسابرسی را افزایش خواهد شد (نمازی و همکاران، ۱۳۹۰). از سوی دیگر، تداوم کار کارکنان ارشد مؤسسهٔ حسابرسی با صاحبکار خاص، ممکن است موجب آشنایی نزدیک (روابط صمیمانه) یا کاهش استقلال شود. در این پژوهش اگر وظیفهٔ حسابرسی شرکت بیش از سه سال متوالی برعهدهٔ یک مؤسسهٔ حسابرسی باشد، عدد یک و در غیر این صورت عدد صفر لحاظ می‌شود. از این رو برای سنجش این متغیر از اطلاعات قبل از دورهٔ تحقیق (۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵) استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

نتایج تحلیل‌های توصیفی در جدول‌های ۱ و ۲ درج شده است. تحلیل توصیفی در دو حوزهٔ متغیرهای کمی و کیفی، نشان می‌دهد متوسط استقلال هیئت‌مدیره در شرکت‌های نمونه برابر با ۰/۶۱۸ است؛ به این معنا که بیشتر افراد هیئت‌مدیره را اعضای غیرموظف شکل می‌دهد. متوسط درصد مالکیت نهادی نیز برای شرکت‌های مورد مطالعه برابر با ۷۴/۸ درصد به‌دست آمد که نشان می‌دهد ساختار مالکیت شرکت‌های مورد مطالعه اغلب نهادی است. همچنین میانگین

Arhive of SID

www.SID.ir

تعداد بندهای قبل و بعد از اظهارنظر، به‌ترتیب ۳/۵۱۶ و ۶/۱۴۳ بند است. به‌طور میانگین در شرکت‌های نمونه، حسابرسان ۰/۶۰۹ بند ابهام و محدودیت داشته‌اند و ۰/۹۲۱ بند عدم توافق ارائه کرده‌اند. تحلیل فراوانی متغیرهای کیفی نیز نشان می‌دهد از ۴۸۶ سال‌ـ شرکت در نمونهٔ آماری، ۱۵۵ سال‌ـ شرکت (۳۲ درصد) توسط حسابرسان بزرگ و ۳۳۱ سال‌ـ شرکت توسط سایر مؤسسه‌ها حسابرسی شده‌اند. بر اساس نتایج آمار توصیفی، تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس و نایب‌رئیس هیئت‌مدیره در ۷۶ درصد شرکت‌ها انجام شده است. از ۴۸۶ گزارش حسابرسی بررسی‌شده برای شرکت‌ها، ۲۰۶ گزارش (۴۲ درصد) مقبول و ۲۸۰ گزارش نامقبول بوده است. دورهٔ تصدی بیش از سه سال متوالی نیز در ۱۵۶ سال‌ـ شرکت (۳۲ درصد) مشاهدات وجود دارد.

جدول ۱. نتایج تحلیل توصیفی داده‌های کمی پژوهش

نام متغیر	علامت	تعداد مشاهدات	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
استقلال هیئت‌مدیره	BIND	۴۸۶	۰/۶۱۸	۰/۶۰۰	۰/۲۰۲	۰/۰۰۰	۱
مالکیت نهادی	BHOLD	۴۸۶	۰/۷۴۸	۰/۷۹۵	۰/۲۰۴	۰/۰۰۰	۱
تعداد بندهای قبل از اظهارنظر	NPBO	۴۸۶	۳/۵۱۶	۳	۱/۷۸۰	۰/۰۰۰	۹
تعداد بندهای بعد از اظهارنظر	NPAO	۴۸۶	۶/۱۴۳	۶	۲/۵۱۲	۰/۰۰۰	۱۶
تعداد بندهای محدودیت و ابهام	NPL	۴۸۶	۰/۶۰۹	۰/۰۰۰	۰/۸۷۰	۰/۰۰۰	۴
تعداد بندهای عدم توافق	NPS	۴۸۶	۰/۹۲۱	۰/۰۰۰	۱/۲۱۲	۰/۰۰۰	۵
اهرم مالی	LEV	۴۸۶	۰/۶۴۹	۰/۶۴۱	۰/۲۳۵	۰/۱۰۰	۰/۹۶۰
اندازهٔ شرکت	SIZE	۴۸۶	۱۳/۶۰۲	۱۳/۳۰۴	۱/۵۴۸	۹/۸۸۰	۱۸/۴۴۰

جدول ۲. نتایج تحلیل فراوانی داده‌های کیفی پژوهش

نام متغیر	علامت	تعداد مشاهدات	پاسخ	فراوانی	درصد
مرجع حسابرسی شرکت	AUDIT	۴۸۶	حسابرسان بزرگ (۱)	۱۵۵	۳۲
			سایر مؤسسه‌های حسابرسی (۰)	۳۳۱	۶۸
تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیره	DUAL	۴۸۶	تفکیک شده است (۱)	۳۷۰	۷۶
			تفکیک نشده است (۰)	۱۱۶	۲۴
نوع اظهارنظر حسابرس	KOAO	۴۸۶	گزارش حسابرسی مقبول (۱)	۲۰۶	۴۲
			گزارش‌حسابرسی نامقبول (۰)	۲۸۰	۵۸
دورهٔ تصدی حسابرس	TENURE	۴۸۶	دورهٔ تصدی وجود دارد (۱)	۱۵۶	۳۲
			دورهٔ تصدی وجود ندارد (۰)	۳۳۰	۶۸

Arhive of SID

www.SID.ir

آزمون فرضیه‌های پژوهش

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، طبق مدل رگرسیونی (رابطهٔ ۱) از رگرسیون لجستیک برای فرضیهٔ اول و از رگرسیون حداقل مربعات معمولی برای چهار فرضیهٔ دیگر بهره برده شده است.

فرضیهٔ اول: سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر نوع اظهارنظر حسابرس تأثیر دارد.

نتایج آزمون فرضیهٔ اول سطح معناداری آمارهٔ کای‌دو (۰/۰۰۰) را کمتر از سطح خطای پذیرش (۵ درصد) نشان می‌دهد؛ از این رو کل مدل رگرسیونی معنادار است. پایین‌بودن سطح معناداری آمارهٔ والد از سطح خطای پذیرش برای متغیرهای مرجع حسابرسی، تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیره، درصد مالکیت نهادی، دورهٔ تصدی حسابرس و اهرم مالی، نشان می‌دهد مرجع حسابرسی، درصد مالکیت نهادی و دورهٔ تصدی حسابرس، موجب افزایش دریافت گزارش‌های مقبول می‌شود و در مقابل، تفکیک وظایف مدیرعامل و اهرم مالی تأثیر منفی و معناداری بر نوع اظهارنظر حسابرسان می‌گذارد. ضریب تعیین پزودو نیز نشان می‌دهد متغیرهای وارد شده در رگرسیون، توانسته‌اند بین ۲۸ تا ۳۷ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین کنند.

جدول ۳. نتایج آزمون فرضیهٔ اول

متغیرها	ضریب (B)	آمارهٔ والد	سطح معناداری (Sig)
مقدار ثابت	۰/۸۱۴	۰/۳۲۹	۰/۵۶۶
مرجع حسابرسی	۰/۳۱۶	۱/۹۹۸	۰/۰۴۱
استقلال هیئت‌مدیره	۰/۳۸۵	۰/۳۷۵	۰/۵۴۰
تفکیک وظایف مدیرعامل	-۰/۸۹۸	۱۰/۱۴۷	۰/۰۰۱
درصد مالکیت نهادی	۲/۹۲۷	۱۶/۱۹۸	۰/۰۰۰
دورهٔ تصدی	۱/۶۷۶	۴۰/۸۹۲	۰/۰۰۰
اهرم مالی	-۳/۸۸۳	۳۳/۶۶۹	۰/۰۰۰
اندازهٔ شرکت	-۰/۰۸۱	۰/۹۰۹	۰/۳۴۰
آمارهٔ کای‌دو	۱۳۰/۷۵۱	ضریب تعیین پزودو	Cox & Snell =۰/۲۸
سطح معناداری	(۰/۰۰۰)		NagelKerke =۰/۳۷

فرضیهٔ دوم: سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای قبل از اظهارنظر تأثیر دارد.

نتایج آزمون فرضیهٔ دوم سطح معناداری آمارهٔ F را کمتر از سطح خطای پذیرش نشان می‌دهد؛ از این رو کل مدل رگرسیونی معنادار است. نتایج بررسی همخطی بین متغیرهای مستقل و کنترلی نیز نشان می‌دهد همخطی در مدل وجود ندارد. آمارهٔ دوربین واتسون در

Arhive of SID

www.SID.ir

محدودهٔ قابل قبول (۵/۵-۱/۲) قرار دارد. پایین‌بودن سطح معناداری آمارهٔ t از سطح خطای پذیرش برای متغیرهای مرجع حسابرسی، درصد مالکیت نهادی، دورهٔ تصدی حسابرس و اهرم مالی، نشان‌دهندهٔ این است که مرجع حسابرسی، درصد مالکیت نهادی و دورهٔ تصدی حسابرس، موجب کاهش تعداد بندهای قبل از اظهارنظر می‌شود و در مقابل، اهرم مالی تأثیر مثبت و معناداری بر تعداد بندهای قبل از بند اظهارنظر حسابرسان می‌گذارد. ضریب تعیین نیز نشان می‌دهد متغیرهای واردشده، توانسته‌اند ۳۰/۴ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند.

جدول ٤. نتایج آزمون فرضیهٔ دوم

متغیرها	ضریب (B)	آمارهٔ t	معناداری (Sig)	شاخص وضعیت (VIF)
مقدار ثابت	۱/۱۳۵	۱/۳۶۱	۰/۱۷۴	-
مرجع حسابرسی	-۰/۲۳۲	-۱/۹۹۷	۰/۰۴۲	۱/۱۸۱
استقلال هیئت‌مدیره	۰/۱۲۱	۰/۳۰۹	۰/۷۵۷	۱/۱۲۴
تفکیک وظایف مدیرعامل	۰/۲۳۰	۱/۲۹۲	۰/۱۹۷	۱/۰۳۳
درصد مالکیت نهادی	-۱/۰۰۸	-۲/۶۵۹	۰/۰۰۸	۱/۰۸۱
دورهٔ تصدی	-۰/۹۱۴	-۵/۵۴۸	۰/۰۰۰	۱/۰۴۸
اهرم مالی	۳/۳۲۵	۱۰/۱۵۴	۰/۰۰۰	۱/۰۶۹
اندازهٔ شرکت	۰/۰۸۰	۱/۵۴۶	۰/۱۲۳	۱/۱۵۰
آمارهٔ F		۲۴/۷۶۴	آمارهٔ دوربین واتسون	۱/۷۰۸
سطح معناداری		(۰/۰۰۰)	ضریب تعیین	۰/۳۰۴

فرضیهٔ سوم: سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای بعد از اظهارنظر تأثیر دارد.

نتایج آزمون فرضیهٔ سوم سطح معناداری آمارهٔ F را کمتر از سطح خطای پذیرش نشان می‌دهد؛ از این رو کل مدل رگرسیونی معنادار است. آمارهٔ دوربین واتسون در محدودهٔ قابل قبول (۵/۵-۱/۲) قرار دارد. پایین‌بودن سطح معناداری آمارهٔ t از سطح خطای پذیرش برای ضریب متغیرهای مرجع حسابرسی، تفکیک وظایف مدیرعامل، اهرم مالی و اندازهٔ شرکت و نیز مثبت‌بودن علامت ضریب، نشان‌دهندهٔ این است که تمام متغیرهای یادشده، سبب افزایش تعداد بندهای بعد از بند اظهارنظر حسابرس می‌شوند. ضریب تعیین نیز نشان می‌دهد متغیرهای واردشده در رگرسیون، توانسته‌اند ۸/۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند.

Arhive of SID

www.SID.ir

جدول ۵. نتایج آزمون فرضیهٔ سوم

متغیرها	ضریب (B)	آمارهٔ t	معناداری (Sig)	شاخص وضعیت (VIF)
مقدار ثابت	۴/۰۲۴	۲/۹۷۸	۰/۰۰۳	–
مرجع حسابرسی	۰/۷۶۷	۲/۷۲۵	۰/۰۰۷	۱/۱۸۱
استقلال هیئت‌مدیره	-۰/۹۵۶	-۱/۵۱۲	۰/۱۳۱	۱/۱۲۴
تفکیک وظایف مدیرعامل	۰/۸۶۳	۲/۹۹۳	۰/۰۰۳	۱/۰۳۳
درصد مالکیت نهادی	-۱/۰۹۰	-۱/۷۷۳	۰/۰۷۷	۱/۰۸۱
دورهٔ تصدی	-۰/۰۰۸	-۰/۰۳۱	۰/۹۷۶	۱/۰۴۸
اهرم مالی	۱/۷۱۱	۳/۲۲۵	۰/۰۰۱	۱/۰۶۹
اندازهٔ شرکت	۰/۷۱۱	۱/۹۹۷	۰/۰۴۲	۱/۱۵۰
آمارهٔ F		۵/۰۳۳	آمارهٔ دوربین واتسون	۱/۷۱۷
سطح معناداری		(۰/۰۰۰)	ضریب تعیین	۰/۰۸۲

فرضیهٔ چهارم: سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای محدودیت و ابهام تأثیر دارد.

نتایج آزمون فرضیهٔ چهارم سطح معناداری آمارهٔ F را کمتر از سطح خطای پذیرش نشان می‌دهد؛ از این رو کل مدل رگرسیونی معنادار است. آمارهٔ دوربین واتسون در محدودهٔ قابل قبول (۱/۲-۵/۵) قرار دارد. پایین‌بودن سطح معناداری آمارهٔ t از سطح خطای پذیرش برای ضریب متغیرهای دورهٔ تصدی و اهرم مالی بیان‌کنندهٔ این است که دورهٔ تصدی موجب کاهش تعداد بندهای محدودیت و ابهام گزارش حسابرسی می‌شود و در مقابل، اهرم مالی تأثیر مثبت و معناداری بر تعداد بندهای محدودیت و ابهام می‌گذارد. بر اساس ضریب تعیین به‌دست‌آمده، متغیرهای واردشده توانسته‌اند ۱۷/۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند.

جدول ٦. نتایج آزمون فرضیهٔ چهارم

متغیرها	ضریب (B)	آمارهٔ t	معناداری (Sig)	شاخص وضعیت (VIF)
مقدار ثابت	-۰/۲۸۱	-۰/۶۳۵	۰/۵۲۶	–
مرجع حسابرسی	-۰/۰۹۴	-۱/۰۲۴	۰/۳۰۶	۱/۱۸۱
استقلال هیئت‌مدیره	-۰/۲۶۶	-۱/۲۸۵	۰/۲۰۰	۱/۱۲۴
تفکیک وظایف مدیرعامل	۰/۱۴۸	۱/۵۶۴	۰/۱۱۸	۱/۰۳۳
درصد مالکیت نهادی	-۰/۳۱۱	-۱/۵۴۴	۰/۱۲۳	۱/۰۸۱
دورهٔ تصدی	-۰/۲۹۸	-۳/۴۱۰	۰/۰۰۱	۱/۰۴۸
اهرم مالی	۱/۲۸۳	۷/۳۷۷	۰/۰۰۰	۱/۰۶۹
اندازهٔ شرکت	۰/۰۳۴	۱/۲۴۸	۰/۲۱۳	۱/۱۵۰
آمارهٔ F		۱۲/۳۸۰	آمارهٔ دوربین واتسون	۱/۸۱۱
سطح معناداری		(۰/۰۰۰)	ضریب تعیین	۰/۱۷۹

Arrive of SID

www.SID.ir

فرضیهٔ پنجم: سازوکارهای حاکمیت شرکتی بر تعداد بندهای عدم توافق تأثیر دارد.

نتایج آزمون فرضیهٔ پنجم سطح معناداری آمارهٔ F را کمتر از سطح خطای پذیرش نشان می‌دهد؛ از این رو کل مدل رگرسیونی معنادار است. آمارهٔ دوربین واتسون در محدودهٔ قابل قبول (۱/۲-۵/۵) قرار دارد. پایین‌بودن سطح معناداری آمارهٔ t از سطح خطای پذیرش برای ضریب متغیرهای مرجع حسابرسی، استقلال هیئت‌مدیره، درصد مالکیت نهادی، دورهٔ تصدی و اهرم مالی، نشان‌دهندهٔ این است که مرجع حسابرسی، درصد مالکیت نهادی و دورهٔ تصدی، موجب کاهش تعداد بندهای عدم توافق گزارش حسابرس می‌شود و در مقابل، استقلال هیئت‌مدیره و اهرم مالی تأثیر مثبت و معناداری بر تعداد بندهای عدم توافق گزارش حسابرس می‌گذارند. ضریب تعیین نیز گویای این است که متغیرهای واردشده در مدل، توانسته‌اند ۲۵/۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح دهند.

جدول ۷. نتایج آزمون فرضیهٔ پنجم

متغیرها	ضریب (B)	آمارهٔ t	معناداری (Sig)	شاخص‌وضعیت (VIF)
مقدار ثابت	-۰/۴۷۴	-۰/۸۰۸	۰/۴۲۰	-
مرجع حسابرسی	-۰/۱۴۷	-۲/۱۰۱	۰/۰۳۰	۱/۱۸۱
استقلال هیئت‌مدیره	۰/۳۸۶	۲/۰۰۵	۰/۰۳۲	۱/۱۲۴
تفکیک وظایف مدیرعامل	۰/۰۵۷	۰/۵۴۸	۰/۶۴۷	۱/۰۳۳
درصد مالکیت نهادی	-۰/۶۷۸	-۲/۵۴۱	۰/۰۱۱	۱/۰۸۱
دورهٔ تصدی	-۰/۶۳۳	-۵/۴۶۳	۰/۰۰۰	۱/۰۴۸
اهرم مالی	۱/۹۶۷	۸/۵۳۴	۰/۰۰۰	۱/۰۶۹
اندازهٔ شرکت	۰/۰۴۳	۱/۱۸۸	۰/۲۳۶	۱/۱۵۰
آمارهٔ F		۱۹/۴۸۶	آمارهٔ دوربین واتسون	۱/۷۸۹
سطح معناداری		(۰/۰۰۰)	ضریب تعیین	۰/۲۵۶

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

نتایج پژوهش نشان داد حضور مالکان نهادی، موجب کاهش تعداد بندهای قبل از اظهارنظر حسابرس می‌شود و به‌تبع آن، زمینهٔ دریافت گزارش مقبول حسابرسی را فراهم می‌آورد. نتایج این پژوهش مطابق یافته‌های جمیل الصوفی، الموبیدن، العبدی و مخلوف (۲۰۱۳)، نوروش و ابراهیمی کردلر (۱۳۸۴) و حساس‌یگانه و داداشی (۱۳۸۹ب) است و با پژوهش حبیب‌زاده‌بیگی و همکاران (۲۰۱۲) همخوانی ندارد.

خدشه‌دار شدن استقلال هیئت‌مدیره، انگیزهٔ اعضای آن را برای کسب اطمینان از اینکه مدیریت اجرایی شرکت به‌دنبال انجام فعالیت‌های افزایش‌دهندهٔ ثروت سهامداران است، کاهش

Arhive of SID

www.SID.ir

می‌دهد. تفکیک دو موقعیت شغلی پیش‌گفته، در گزارش کدبری و آیین‌نامهٔ نظام حاکمیت شرکتی نیز تأکید شده است (مشایخی و جلالی، ۱۳۹۱). بنابراین، بر اساس مبانی نظری انتظار می‌رود، تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیرهٔ شرکت بر محتوای گزارش حسابرس تأثیر مثبت داشته باشد. نتایج پژوهش با توجه به تأثیر منفی تفکیک وظایف مدیرعامل از رئیس هیئت‌مدیره بر نوع اظهارنظر حسابرس و تأثیر مثبت بر تعداد بندهای بعد از اظهارنظر حسابرس، مغایر با ادبیات پژوهش است و با یافته‌های حبیب‌زاده بیگی و همکارانش (۲۰۱۲) همخوانی ندارد.

بر اساس مبانی نظری انتظار می‌رود، شرکت‌هایی که هیئت‌مدیرهٔ آنها استقلال زیادی دارند، گزارش حسابرس به‌طور عمده از نوع مقبول و تعداد بندهای شرط گزارش حسابرس نیز کمتر باشد. نتایج پژوهش با توجه به معنادارنبودن تأثیر استقلال هیئت‌مدیره بر تمام ابعاد گزارش حسابرس و تأثیر مثبت استقلال هیئت‌مدیره بر تعداد بندهای عدم توافق گزارش حسابرس، مطابق ادبیات نظری نیست و با یافته‌های حبیب‌زاده بیگی و همکارانش (۲۰۱۲) همخوانی ندارد. دلیل اصلی این نتیجه ممکن است وجود بندهایی با ماهیت ساختاری و تکراری در گزارش‌های حسابرسی باشد. بندهایی همانند نبود معاملات با اشخاص وابسته، حسابرسی سال قبل توسط حسابرس دیگر، وصول‌نشدن مطالبات سنوات پیش، مسائل مالیاتی و دریافت‌نکردن پاسخ تأییدیه‌ها و... که در تمام گزارش‌های حسابرسی شرکت‌های بورسی با حاکمیت شرکتی قوی یا ضعیف به‌شکل گسترده مشاهده می‌شود.

نتایج پژوهش نشان داد، مرجع حسابرسی بر نوع اظهارنظر حسابرس و تعداد بندهای بعد از اظهارنظر گزارش حسابرس تأثیر مثبتی دارد و بر تعداد بندهای قبل از بند اظهارنظر (بند شرط) و تعداد بندهای عدم توافق، به‌طور منفی و معنادار اثرگذار است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت در شرکت‌هایی که سازمان حسابرسی وظیفهٔ حسابرسی صورت‌های مالی را برعهده دارد، به‌دلیل کیفیت بالای حسابرسی، وسواس و دقت بیشتری در گزارشگری مالی و ارائهٔ صورت‌های مالی به‌عمل می‌آید که در اغلب موارد به ارائهٔ اظهارنظر مقبول منجر می‌شود؛ اما سایر شرکت‌ها تمایل کمتری به استخدام سازمان حسابرسی (با کیفیت بالا حسابرسی) دارند. از سوی دیگر، یکی از محدودیت‌های عمدهٔ پژوهش، بندهای کلیشه‌ای و تکراری مندرج در گزارش‌های حسابرسی است که تعداد آنها در حاکمیت شرکتی قوی یا ضعیف کاهش نمی‌یابد. نتایج این پژوهش با یافته‌های لین و هوانگ (۲۰۱۰) همخوانی دارد، اما با نتایج پژوهش‌های گال (۱۹۹۲)، باریز و همکاران (۲۰۰۵)، اسپاتیس (۲۰۰۳) و کراسول (۲۰۰۲) مطابقت ندارد.

Archive of SID

www.SID.ir

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ها، بالا بودن اهرم مالی، احتمال دریافت گزارش‌های نـامقبول را افزایش می‌دهد. همچنین افزایش اهرم مالی به افزایش تعداد بندهای گزارش حسابرسان منجر می‌شود. ستایش و جمالیان‌پور (۱۳۸۸) نشان دادند با افزایش میزان بـدهی شـرکت‌هـا، احتمـال ورشکستگی شرکت‌ها بیشتر می‌شود و نامناسب‌بودن معیارهای اهرمی شرکت‌ها می‌تواند بحـران نقدینگی را افزایش دهد. این امر احتمال دریافت گزارش نامقبول از شرکت‌ها را بیشتر می‌کند. در مقابل، دورهٔ تصدی حسابرس احتمال دریافت گزارش‌های مقبول را افـزایش مـی‌دهـد و موجـب کاهش بندهای گزارش حسابرسان، به‌جز بندهای بعد از اظهارنظر می‌شود. خلاصهٔ نتـایج آزمـون فرضیه‌های پژوهش در جدول ۸ مشاهده می‌شود.

جدول ۸. خلاصهٔ نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

حاکمیت شرکتی	محتوای گزارش حسابرسان				
	نوع اظهارنظر	بندهای قبل از اظهارنظر	بندهای بعد از اظهارنظر	بندهای محدودیت	بندهای عدم توافق
مرجع حسابرسی	تأیید	تأیید	تأیید	رد	تأیید
استقلال هیئت‌مدیره	رد	رد	رد	رد	تأیید
دوگانگی وظیفهٔ مدیرعامل	تأیید	رد	تأیید	رد	رد
درصد مالکیت نهادی	تأیید	تأیید	رد	رد	تأیید

References

Amini, P., Mohammadi, K. & Abbasi, SH. (2011). Factors affecting the issuance of qualified audit report, the application of neural networks. *Journal of Management Accounting*, 4 (11): 25-39. (*in Persian*)

Baradaran Hasanzadeh, R., Badavar Nahandi, Y. & Hossein Babaei, Gh. (2012). A Survey of the Relationship between Corporate Governance with Created Shareholder Value (CSV) and Economic Value Added (EVA). *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 19(68): 1-16. (*in Persian*)

Barizah, N., Baker, A., Rahim, A., Rahman, A. & Rashid, A. (2005). Factors influencing -auditor independence. *Managerial Auditing Journal*, 20(8): 273-356.

Beasley, M. (1996). An empirical analysis of the relation between the board of director composition and financial statement fraud. *The Accounting Review*, 71(4): 433-465.

Craswell, J. & Laughton, S. (2002). Auditor independence and fee dependence. *Journal of Accounting and Economics*, 33(2): 253-275.

Archive of SID

www.SID.ir

Elson, C. M., Helms, P. M. & Moncus, J. R. (2002). Corporate Governance Reform and Reemergence from Bankruptcy: Putting the Structure Back in Restructuring. *Vanderbilt Law Review*, 55(1): 1917-1932.

Emby, R. & Davidson, A. (1998). The effects of engagement factors on Auditor independence. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 7(2):163-179.

Fama, E.F. & Jensen, M.C. (1983). The separation of ownership and control. *The Journal of Law and Economics*, 26(2): 301-325.

Farrugia, J. & Baldacchino, J. (2005). Qualified audit reports in malta. *Managerial Auditing Journal*, 20(8): 823–843.

Gul, F.A., Lee, D.S. & Lynn, M. (1992). A note on audit qualification and switches: some further evidence from a small sample study. *Journal of International Accounting, Auditing & Taxation*, 1(1): 111-120.

Habibzadeh Baygi. S J., Najriyan, M., Najari, H. & Kholousi, A. (2012). The Effects of Corporate Governance Mechanism on the Audit Report: Applying Fuzzy Regression, *International Journal of Business and Management Tomorrow*, 2(7): 1-12.

Hassas Yeganeh, Y. & Azinfar, K. (2010). Relationship between audit Quality and audit firm size. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 17 (61): 85-98. (*in Persian*)

Hassas Yeganeh, Y. & Dadash, I. (2010 A). Effect of corporate governance on the independent auditor's opinion. *Journal of Management Accounting*, 3(5): 65-73. (*in Persian*)

Hassas Yeganeh, Y. & Dadash, I. (2010 B). The effect of corporate governance on auditors' decisions about risk and planning. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 2 (5): 39-63. (*in Persian*)

Hudaib, M. & Cooke, T.E. (2005). The impact of managing director changes and financial distress on audit qualification and auditor switching. *Journal of Business Finance & Accounting*, 32 (9/10): 1170–1210.

Jahankhani, A. (1994). Strategies of Long-term corporate financing. *Journal of Financial Research*, 1(2): 5-36. (*in Persian*)

Jamil Al-Sufy, F., Almbaideen, H., Al- Abbadi, H. & Makhlouf, M. (2013). Corporate governance and Its Impact on the Quality of Accounting Information in the Industrial Community Shareholding Companies Listed in Amman Financial Market-Jordan. *International Journal of Humanities and Social Science*, 3(5): 184-195.

Lin, J. & Liu, M. (2009). The impact of corporate governance on auditor choice: Evidence from China. *Journal of international Accounting, Auditing and Taxation*, 18(1): 44-59.

Archive of SID

www.SID.ir

Lin, W.J. & Hwang, I. M. (2010). Audit Quality, Corporate Governance, and Earnings Management: A Meta-Analysis. *International Journal of Auditing*, 14(1): 57-77.

Mashayekhi, B. & Jalali, F. (2012). Cultural values and corporate governance. *Journal of Financial Research*, 4(14): 51-61. (*in Persian*)

Maug, E. (1998). Large shareholders as monitors: Is there a trade-off between liquidity and control? *Journal of Finance*, 53(1): 65-98.

Moustafa, S. & Abd Elsalam, M. (2012). Corporate Governance Practices and Audit Quality: An Empirical Study of the Listed Companies in Egypt. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 71(1): 1292-1297.

Namazi, M., Bayazidi, A. & Jabbarzadeh Kangarlue, S. (2011). Relationship between audit quality and earnings management of Listed companies in Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Research*, 3(9): 1-9. (*in Persian*)

Nikbakht, M. & Taheri, Z. (2014). Investigating the Relationship between Corporate Governance and Systematic Risk. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 21(1): 109-126. (*in Persian*)

Noravesh, I. & Ebrahimi Kordlar, A. (2005). Survey of the relation ship between Composition of shareholders with information asymmetry and usefulness of the accounting performance criteria. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 4 (42): 97-124. (*in Persian*)

Norvesh, I., Karami, G. & Vafi Sani, J. (2009). Surviving the relationship between corporate governance mechanisms and agency costs of firms listed in Tehran Stock Exchange. *Journal of Accounting Research*, 1 (1): 4-27. (*in Persian*)

Pereira, A. N. (2009). Corporate governance and quality of Accounting Information: The Relation of content and logit between fiscal board and independent auditor opinion in Brazilian companies listed at BOVESPA (2006). Working paper, *Social Science Research Network Electronic Paper Collection*.

Ramazan-Ahmadi, M. & Jamali, K. (2014). The Effect of Audit Quality on Future Stock Returns of Listed Companies in Tehran Stock Exchange. *The Iranian Accounting and Auditing Review*, 20(4): 1-20. (*in Persian*)

Setayesh, M., Jamaliyanpour, M. (2009). A Survey of the Relationship between financial ratio and non-financial variables on auditor opinion. *Journal of Accounting Research*, 1(2): 130-157. (*in Persian*)

Spathis, T. (2003). Audit Qualification, Firm Litigation, and Financial Information: An Empirical Analysis in Greece. International *Journal of Auditing*, 7(1): 71-85.

Archive of SID

www.SID.ir